

blijft. Desinfecteer daarna de wond. In sommige gevallen laten de teken los bij het nemen van een heet bad of hete douche.

Na een tekebeet dient men goed te letten op het ontstaan van eventuele symptomen zoals eerder vermeld. Bij duidelijke symptomen, maar ook bij twijfel, dient men de bedrijfsarts of de huisarts te consulteren.

Men kan tekebeten het beste in de agenda noteren, om eventuele latere symptomen in verband te kunnen brengen met de datum waarop de beten hebben plaatsgevonden.

Voorlichting aan werknemers

Preventie en vroege herkenning van deze ziekte is primair een zaak van de werknemers zelf. De bedrijfsgezondheidsdienst heeft daarbij een voorlichtende taak. De bedrijfsgezondheidsdienst RBB heeft voorlichtingsmateriaal over de Lyme-ziekte ontwikkeld. Deze brochure, onder de titel 'Lyme-ziekte' is in juni 1988 verzonden aan de desbetreffende beroepsgroepen, die onder de zorg van de RBB vallen. Mede op grond hiervan zijn twee gevallen van Lyme disease in een vroeg stadium ontdekt; bij enkele andere werknemers is nog onderzoek lopend.

Tevens bleek dat de melding van tekebeten in de afgelopen maanden sterk is toegenomen. Aangezien teken meerdere ziekten kunnen overbrengen, is preventie (beschermende kleding) ook uit dien hoofde belangrijk.

Conclusie

De Lyme-ziekte kan een beroepsrisico vormen voor mensen, die direct in contact met de vegetatie komen. Preventie is belangrijk, doch zal en kan nooit 100% effectief zijn. Een tijdige diagnose van symptomen is belangrijk voor een goede behandeling en het vermijden van restverschijnselen.

Mevr. Noks Nauta,
bedrijfsarts

Hans Scheffer,
onderzoeksmedewerker afdeling Onderzoek en Ontwikkeling van de Rijks Bedrijfsgezondheids- en Bedrijfsveiligheidsdienst (RBB) te Den Haag

Leo Schaap,
Bureau Veiligheid en Ergonomie van Staats Bosbeheer te Utrecht

De cijfers over 1987

Nog altijd geen representatieve registratie arbeidsongevallen

In dit artikel wordt verslag gedaan van de belangrijkste gegevens over 1987 van het arbeidsongevallenregistratiesysteem van het NIA, voorheen de 'ongevallen-indexcijfers'.

Alvorens in te gaan op de ongevallen cijfers, eerst een korte beschrijving van ontwikkelingen op het gebied van de ongevallenregistratie in Nederland, en van de wijzigingen die op grond daarvan in de NIA-registratie zijn doorgevoerd.

Regelmatig bereikt ons de vraag wat de landelijke wijze van registreren van arbeidsongevallen in Nederland is. Jammer genoeg is daar geen duidelijk antwoord op te geven. Een arbeidsorganisatie die een goed en bruikbaar ongevallenregistratiesysteem wil opzetten moet echter ten minste rekening houden met de volgende drie punten: wettelijke verplichtingen (Arbowet, Ziektewet), landelijke normen (Nederlands Normalisatie Instituut, NNI) en landelijke statistieken (Centraal Bureau voor de Statistiek, CBS, Sociale Verzekeringsraad, SVR, Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden, NIA).

Registratie arbeidsongevallen

Na de afschaffing van de Ongevalwet in 1967 bleef de werkgever in het kader van de Ziektewet verplicht arbeidsongevallen aan de bedrijfsvereniging te melden. Bij elk ziekmeldingsformuliertje dat een arbeidsongeval betreft, behoort een ongevals-meldingsformulier te worden gevoegd. Er bestaat echter geen enkele sanctie op het niet melden van bedrijfsongevallen, en zoals bekend leidde dit tot een grote onderregistratie. De daling van het aantal ongevallen sinds 1967 kan m.i. dan ook voor een (klein) deel toegeschreven worden aan de afnemende invloed van de Ongevallenwet. Hoe dan ook, de werkgever is nog steeds verplicht arbeidsongevallen van werknemers die op de loonlijst staan te melden aan de bedrijfsvereniging. Ongevallen die aan uitzendkrachten overkomen, moeten dus door het uitzendbureau worden gemeld.

De invoering van de Arbowet bete-

kent een hernieuwde belangstelling voor registratie van arbeidsongevallen. Eerst worden grotere bedrijven (vanaf 100 werknemers) verplicht ongevallencijfers in het sociaal jaarverslag op te nemen (art. 10). Bovendien dient de werkgever aan te geven welke maatregelen genomen zijn om herhaling te voorkomen. Vanaf 1 januari 1988 bestaat voor alle bedrijven en instellingen, de overheid niet uitgezonderd, de verplichting om een ongevallenregister te onderhouden, waarin per ongeval een aantal zaken beschreven moet worden (art. 9).

De Arbowet kent sanctiemogelijkheden: de Arbeidsinspectie heeft bepaalde bevoegdheden om een werkgever die niet, of niet goed, registreert tot actie te dwingen. Dit alles staat uitvoerig beschreven in de concept-publikatiebladen CP9 (jaarverslaglegging) en CP13 (ongevallenregister), die bij het Directoraat-Generaal van de Arbeid in Voorburg te bestellen zijn.

Voor werkgevers is het van belang het onderscheid te zien tussen de verplichtingen van de Ziektewet en die van de Arbowet. De Ziektewet heeft betrekking op alle werknemers die op de loonlijst staan. De Arbowet is echter van toepassing op de werkgever en alle werknemers die onder diens gezag staan. Dat betekent dat over ingehuurde en ingeleende krachten wèl, en over uitgeleende werknemers nièt geregistreerd moet worden. Ook worden in de Arbowet vrijwilligers als werknemer beschouwd.

Ongevallencijfers die op grond van de Ziektewetmeldingen berekend zijn, geven dus een ander beeld dan ongevallencijfers die volgens de Arbowet worden berekend.

Voor de Ziektewet moet elk ziektegeval dat door een arbeidsongeval veroorzaakt is, als ongeval aan de bedrijfsvereniging worden gemeld. Volgens de Arbowet moeten alle ongevallen waarbij het werk wordt

gestaakt en niet dezelfde dag hervat, worden geregistreerd. Melding dient echter slechts te geschieden als het een ernstig of dodelijk ongeval betreft. Ook ongevallen met grote materiële schade waarbij gevaar voor werknemers heeft bestaan, moeten gemeld worden.

Het NNI ontwikkelt voor allerlei zaken normen. Zo ook voor de registratie van arbeidsongevallen. In 1985 is de norm voor arbeidsongevallenregistratie, NEN 3047, gewijzigd, vooruitlopend op de invoering van de Arbowet. De Arbowetartikelen die ongevallenregistratie als

onderwerp hebben, art. 9 en 10, zijn echter iets anders van inhoud geworden dan bij de ontwikkeling van de nieuwe NEN 3047 in 1985 verondersteld werd. De norm blijkt nu op enkele punten niet overeen te komen met de Arbowet. Het NNI overweegt nu of de norm gewijzigd moet worden.

Drie landelijke statistieken op het gebied van arbeidsongevallen zijn gebaseerd op de ongevalsmelding in het kader van de Ziektewet: de Statistiek der Bedrijfsongevallen (CBS), de Diagnose-statistiek Bedrijfsver-

enigingen (ook CBS) en de Stand Ziekengeldverzekering (SVR).

De Statistiek der Bedrijfsongevallen geeft de meest uitgebreide informatie, behalve over de verzuimduur. Voor dat laatste gegeven zijn de beide andere statistieken beter bruikbaar. Wie uitgebreid geïnformeerd wil worden over het verschil tussen de drie statistieken moet Smit (1984) raadplegen. Hier is vooral van belang dat de cijfers in deze drie statistieken berekend zijn in kalenderdagen, dat de definitie van arbeidsongeval die van de Ziektewet is, en dat geen gegevens zijn opgenomen over ambte-

Tabel 1. Ongevallencijfers naar bedrijfsklasse

SBI-klasse	Aantal arbeidsorganisaties	Aantal werknemers	IP	IF	ID
1. Land-, tuin- en bosbouw	1	1985,0	1,1	1,51	27,0
2. Delfstoffenwinning	4	6082,0	0,7	0,82	28,1
3. Voedsel- en genotmiddelenindustrie	33	13 894,2	2,5	3,22	19,8
4. Textiel- en lederwarenindustrie, excl. kleding	7	1458,1	3,6	4,46	23,7
5. Hout- en meubelindustrie, excl. metalen meubelen	5	424,5	6,4	3,77	38,1
6. Papier- en papierwarenindustrie	12	4605,9	3,5	4,78	23,8
7. Grafische industrie, uitgeverijen	5	2232,2	1,6	2,20	18,6
8. Aardolie- en steenkoolverwerkende industrie	7	7636,5	0,5	0,55	27,0
9. Chemische industrie	48	27 064,3	1,2	1,61	27,0
10. Kunstmatige en synthetische garen- en vezelindustrie, rubber- en kunststofverwerkende industrie	5	2008,8	2,4	3,14	25,2
11. Bouwmateriaal-, aardewerk- en glasindustrie	9	3536,6	3,1	3,70	26,9
12. Basismetaal industrie	8	3506,2	3,1	4,28	24,7
13. Metaalproduktenindustrie	32	10 862,1	2,4	4,12	20,3
14. Machine-industrie	8	4843,2	1,5	2,97	16,9
15. Electrotechnische-, instrumenten- en optische industrie	13	10 046,0	0,6	1,14	15,3
16. Transportmiddelenindustrie	9	5659,5	2,6	4,75	17,7
17. Overige industrie	3	1745,8	0,9	1,55	22,3
18. Productie en distributie van elektriciteit, gas, water; warmtevoorzieningsbedrijven e.d.	24	21 141,0	0,9	1,41	21,9
19. Bouwnijverheid*	1	—	—	—	—
20. Groothandel	13	3752,2	1,2	1,33	27,6
21. Detailhandel en reparatiebedrijven voor gebruiksgoederen	7	4701,7	0,9	1,45	13,5
22. Transport-, opslag- en communicatiebedrijven	8	9017,0	1,8	2,41	19,6
23. Bank- en verzekeringswezen, exploitatie van en handel in onroerende goederen e.d., zakelijke dienstverlening	6	1099,9	0,0	0,00	—
24. Openbaar bestuur, defensie, wettelijke sociale verzekering	5	3781,2	0,3	0,29	39,9
25. Onderwijs	18	1053,6	0,1	0,28	6,7
26. Gezondheids- en veterinaire diensten	15	2663,1	0,1	0,34	4,8
27. Maatschappelijke dienstverlening	25	9222,3	0,2	0,09	54,7
28. Sociaal-culturele en culturele instellingen, bedrijfs- en werknemersorganisaties, researchinstellingen, overige sociale organisaties	7	4132,0	0,3	0,36	26,2
Totaalcijfers 1984	290	225 278	—	2,9**	24,5
Totaalcijfers 1985	264	211 896	—	2,6**	23,6
Totaalcijfers 1986	412	260 820,2	—	2,41**	24,8
Totaalcijfers 1987	338	168 161,7	1,4	2,01	23,6

*Geen gegevens vermeld wegens een te gering aantal werknemers in deze SBI-klasse.

** De ID is gebaseerd op een schatting, aangezien in de betreffende jaren de registratie nog niet in kalenderdagen plaatsvond.

Definities

IF (*Frequentie-index*): het aantal letsels per 100 werknemers die verzuim tot gevolg hadden en waarbij de werknemer niet dezelfde dag het werk hervat heeft. Ongevallen met blijvend letsel of met dodelijke afloop worden ook meegerekend. Ongevallen met alleen materiële schade worden niet geregistreerd.

IF_k: de frequentie-index van letsels die kortdurend verzuim (1 t/m 14 kalenderdagen) tot gevolg hadden.

ID (*Duurindex*; voorheen IV, verzuimindex): het gemiddeld aantal verzuimde kalenderdagen per ongeval. De verzuimdagen die vroeger in geval van ongevallen met dodelijke afloop en blijvende invaliditeit erbij geteld werden (de zogenaamde fictieve verzuimdagen) worden niet meegeteld. Een werknemer die slechts gedeeltelijk het werk hervat, wordt als volledig hersteld geteld.

IP (*Verzuimpromillage*): het totaal aantal verzuimde kalenderdagen ten gevolge van bedrijfsongevallen in een bepaald jaar, gedeeld door 365 of 366 maal de personeelssterkte, vermenigvuldigd met 1000: (verzuimde kalenderdagen / (365 × gemiddelde personeelssterkte)) × 1000.

IP_L: het verzuimpromillage van langdurende verzuimgevallen (15 kalenderdagen of meer) ten gevolge van bedrijfsongevallen.

Arbeidsongeval of bedrijfsongeval: een ongeval van een werknemer op de loonlijst tijdens werktijd, dat verzuim tot gevolg heeft. Ongevallen die slechts een onderbreking van het werk tot gevolg hebben, en waarbij het werk dezelfde dag nog hervat wordt, tellen niet mee. Ongevallen op weg naar of van het werk worden niet als arbeidsongeval gerekend. Een uitzondering wordt gemaakt voor bijvoorbeeld vertegenwoordigers of chauffeurs, bij wie het reizen onderdeel van het werk uitmaakt. Heeft een ongeval meerdere slachtoffers tot gevolg, dan wordt elk verzuimgeval afzonderlijk geregistreerd.

Dodelijk ongeval: een arbeidsongeval dat op of binnen 30 dagen na de datum van het ongeval de dood tot gevolg heeft.

Blijvend letsel: er is sprake van een blijvende beschadiging van een lichaamsdeel of lichaamsfunctie ten gevolge van het arbeidsongeval.

Tabel 2. Ziekenhuisopname, blijvend letsel en dodelijke ongevallen

	Z.Opn. ¹ (abs.)	Per 1000 ong.	Bl.L. ² (abs.)	Per 1000 ong.	Overl. ³ (abs.)	Per 1000 ong.
1984	—	—	35	5,4	8	1,2
1985	—	—	64	11,6	12	2,2
1986	—	—	43	6,8	10	1,6
1987	121	35,8	42	12,4	4	1,2

¹ Ziekenhuisopname

² Blijvend letsel

³ Overleden

Mannen verzuimen iets langer dan vrouwen en hun ongevallen zijn ernstiger in termen van ziekenhuisopname en blijvend letsel. Foto: Marcel Minnée

naren, op wie de Ziektewet immers niet van toepassing is.

De ongevallenstatistiek van het NIA kan niet echt landelijk genoemd worden. De groep deelnemende bedrijven en instellingen is te klein (300 tot 400) en de keuze om deel te nemen ligt bij de arbeidsorganisaties zelf. Het is geen bewust gekozen steekproef. De bruikbaarheid van de statistiek is vooral gelegen in het feit dat de gegevens een jaar eerder beschikbaar zijn dan die van drie landelijke statistieken: ongeveer een half jaar na afloop van het statistiekjaar, in plaats van anderhalf jaar. De NIA-statistiek bevat gegevens over

bedrijfstakken die in de andere statistieken niet of slecht vertegenwoordigd zijn, zoals de nutsbedrijven en sommige groepen ambtenaren. De gegevens worden, behalve naar bedrijfstak, ook naar bedrijf weergegeven. Deelnemers kunnen hun cijfers zo heel gericht naast die van de meest vergelijkbare bedrijven of instellingen leggen. De weergave naar bedrijf is overigens de reden dat het boekje *Arbeidsongevallen 1987* niet openbaar is.

Om de bruikbaarheid van de NIA-ongevallencijfers te verhogen, is afgelopen jaren besloten tot een aantal veranderingen. Er is over- ►

gegaan op berekening op basis van kalenderdagen in plaats van werkdagen, om de vergelijkbaarheid met de drie landelijke statistieken te vergroten. Om dezelfde reden is besloten gebruik te gaan maken van de bedrijfsklasse-indeling van het CBS, de Standaard Bedrijfsindeling (SBI-code).

De registratie-eenheid is veranderd van registratie per bedrijf naar registratie per ongeval. Dit maakt het mogelijk onderscheid te maken tussen langdurig en kort verzuim, iets wat de Arbowet vereist. Het ligt in de bedoeling geheel over te gaan op de

het feit dat de omvang van de groep niet zo groot is. Bijna 3,6% van de ongevallen blijkt tot ziekenhuisopname te leiden. Twaalf op de duizend hebben blijvend letsel tot gevolg, en een op de duizend getroffen werknemers overlijdt binnen 30 dagen na het ongeval. We spreken hier wel over gemelde arbeidsongevallen. Ongetwijfeld bestaat ook in dit registratiesysteem onderregistratie. Dat er samenhang is tussen bedrijfs-grootte en hoogte van de ongevallen-cijfers is zichtbaar in tabel 3. Zowel hele kleine als hele grote bedrijven hebben weinig ongevallen, maar bij

De verzuimduur van part-timers en full-timers is gelijk, maar part-timers komen bij een ongeval meer in het ziekenhuis terecht (45,3 tegenover 35,4 keer per 1000 ongevallen). Dagdienst- en ploegendienstwerkers verschillen niet in verzuimduur. Ook hier is wel een verschil in frequentie van ziekenhuisopname: 45,2 per 1000 ongevallen voor ploegendienstwerkers, 26,1 per 1000 ongevallen voor werknemers in dagdienst.

Saskia Andriessen
NIA

Tabel 3. Ongevallencijfers naar bedrijfsgrootte

Aantal werknemers	Aantal arb.org.	Personeelssterkte	IP	IF	ID	IP ₁	%	IF _k	%
1-49	32	910,5	1,3	1,54	38,2	1,0	77	0,77	50
50-99	37	2 788,6	1,7	2,12	23,9	1,1	61	1,11	53
100-199	75	11 401,4	1,8	2,61	21,3	1,1	62	1,43	55
200-499	106	35 556,4	1,7	2,38	21,7	1,1	64	1,32	56
500-999	43	30 063,3	1,9	2,79	21,8	1,3	68	1,48	53
1000-1999	33	47 667,0	1,2	1,79	22,4	0,8	61	1,06	59
2000 en meer	12	39 774,5	0,8	1,18	21,7	0,5	64	0,65	55
Totaal	338	168 161,7	1,4	2,01	23,6	0,9	64	1,12	56

definitie van arbeidsongeval zoals die in de Arbowet gehanteerd wordt. Dat is nu nog niet geheel het geval: er wordt nog geregistreerd over werknemers die op de loonlijst staan, zoals in de Ziektewet gebruikelijk is.

Ongevallencijfers

Tabel 1 geeft een overzicht van de gegevens naar SBI-klasse. De dalende lijn die in het voorkomen van ongevallen de afgelopen jaren zichtbaar is, wordt voortgezet: van bijna drie ongevallen per honderd werknemers in 1984 tot twee per honderd in 1987. De gemiddelde duur per geval (voorheen IV, nu ID) is op ongeveer hetzelfde niveau gebleven. Overigens moet er wel rekening mee gehouden worden dat de groep deelnemende arbeidsorganisaties niet alle jaren gelijk is van omvang en samenstelling. Deelname aan de registratie is vrijwillig en het NIA kan geen sancties uitoefenen als een bedrijf of instelling de gegevens niet ter beschikking stelt.

Nieuw is het verzuimpromillage: het aantal door arbeidsongevallen verzuimde kalenderdagen per 1000 beschikbare kalenderdagen. Gemiddeld wordt 1,4 op de 1000 dagen door ongevallen verzuimd, maar per bedrijfstak varieert dit van nul tot 6,4. Tabel 2 geeft inzicht in het aantal ernstige en dodelijke ongevallen. Dit varieert nogal per jaar, als gevolg van

de kleine bedrijven zijn de ziekteduren veel langer: 38,2 dagen tegen 21,7 bij de grootste bedrijven. Dit wordt ook weerspiegeld in het verzuimpromillage: bij de grote bedrijven wordt 64% van het verzuimpromillage veroorzaakt door langere gevallen (van meer dan twee weken), bij de kleinste bedrijven is dat 77%.

In 1987 is in de NIA-ongevallenregistratie voor het eerst enige achtergrond-informatie verzameld over de getroffen werknemers. De leeftijd speelt een duidelijke rol bij de verzuimduur van ongevallen: ouderen verzuimen gemiddeld zo'n 30 dagen per ongeval, jongeren rond de twintig. Ouderen worden na een ongeval bijna twee keer zo vaak in het ziekenhuis opgenomen als jongeren.

Mannen verzuimen iets langer dan vrouwen (resp. 24,4 en 20,4 dagen per ongeval), en hun ongevallen zijn ernstiger in termen van ziekenhuisopname en blijvend letsel. Dat zal samenhangen met het verschil in risico in het werk.

Uitvoerenden verzuimen gemiddeld vier dagen langer dan leidinggevend (24,4 tegen 20,2 kalenderdagen per ongeval). Uitvoerenden komen veel vaker in het ziekenhuis terecht (resp. 36,8 en 24,0 maal per 1000 ongevallen) en houden er eerder blijvend letsel aan over.

Literatuur

- Andriessen, S. en Wolters, S.; Arbeidsongevallen 1987, Amsterdam, Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden, 1988.
- Arbeidsinspectie; Melding en registratie van ongevallen en beroepsziekten (artikel 9 Arbeidsomstandighedenwet), Concept-Publikatieblad nr. 13, Directoraat-Generaal van de Arbeid, 1988.
- Diagnose-statistiek bedrijfsverenigingen 1985; omslagleden, Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg, 1987.
- Ongevallenindexcijfers, NEN 3047; 2e druk, juli 1985, Delft, Nederlands Normalisatie Instituut.
- Smit, H.A.; Epidemiologie van Bedrijfsongevallen, deel 2, Leiden, NIPG-TNO, 1984.
- Stand ziekengeldverzekering; verslag over 1985, Sociale Verzekeringsraad, Zoetermeer, 1987.
- Statistiek der Bedrijfsongevallen 1986; Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg, 1988.